

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΥΡΩΠΑΙΟΥΣ ΦΙΛΟΥΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΩΝ¹

As' ad Khairallah*

Αγαπητοί φίλοι

Μια ωραία πρωία δέχστε μία κλήτευση σε δίκη, διότι κάποιος κύριος Τάδε σάς κατηγορεί για αριετικό, απαιτώντας τον πολιτικό σας θάνατο (διότι ένας αριετικός δεν μπορεί ούτε να κληρονομή, ούτε να κατέχει, ούτε να κληροδοτεί διαθήκη, ούτε να εργάζεται, ούτε ακόμα να παραμένει παντρεμένος με μια πιστή μουσουλμάνα) και εκθέτοντάς σας με αυτό τον τρόπο στον κίνδυνο φυσικής εξόντωσης από κάποιον θρησκόληπτο.

Δεν πρόκειται για ένα υπερρεαλιστικό σενάριο. Τον εφιάλητη αυτόν τον έζησε ο Nasr H. Abouzeid, καθηγητής φιλολογίας στο πανεπιστήμιο του Καΐρου, συγγραφέας τεσσάρων σημαντικών έργων, όπου εφαρμόζει μια σύγχρονη ερμηνευτική των ισλαμικών κειμένων. Μία από τις θέσεις που προκάλεσε αυτή τη δίκη είναι πως οι αναφορές από το Κοράνι που σχετίζονται με τη μαγεία και τους δαίμονες θα πρέπει να τοποθετούνται μέσα στο ιστορικό τους πλαίσιο. Κατά το συγγραφέα, ο Προφήτης απευθυνόταν σε μια κοινωνία που πίστευε στη μαγική αυτή διάσταση, επομένως οι αναφορές αυτές θα πρέπει να ερμηνευθούν σήμερα με συμβολικό τρόπο. Όμως, για τους συντηρητικούς, μια τέτοια ερμηνεία αμφισβητεί την απόλυτη αλήθεια του Κορανίου, που είναι ανεξάρτητη από

κάθε γεωγραφικό και ιστορικό πλαίσιο. Εν τω μεταξύ επεκράτησαν οι ακεραιόφρονες μουσουλάνοι, και, παρά τους σωματοφύλακες που του διέθεσε το κράτος, οι απειλές τους ανάγκασαν τον Abouzeid να πάρει μια ερευνητική «άδεια» τριών χρόνων για την Ολλανδία. Η γυναίκα του, καθηγήτρια γαλλικής φιλολογίας στο ίδιο πανεπιστήμιο, μη θέλοντας να αποχωριστεί τον άνδρα της, αναγκάστηκε να τον ακολουθήσει στην εξορία του.

Πόρρω απέχοντας από το να αποτελεί μεμονωμένη περίπτωση, η υπόθεση αυτή δείχνει μια γενική σκλήρυνση απέναντι στην ελευθερία της σκέψης και της έκφρασης, διότι ο Abouzeid, που δεν ανήκει διόλου στους εικονοκλάστες, εντάσσεται στην αραβική ερμηνευτική παράδοση του *ta'wil* (ερμηνεία), η οποία λαμπρύνθηκε από τον 8ο ήδη αιώνα από τους *mu'tazilites* θεολόγους και τους μεγάλους μουσουλμάνους μυστικιστές. Επιπλέον, αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα ενός ολόκληρου πνευματικού κινήματος το οποίο, από τα μέ-

σα του 19ου αιώνα, μάχεται για την απελευθέρωση της αραβο-ισλαμικής σκέψης.

Αν διάλεξα αυτή την περίπτωση για να δείξω την κατάσταση των αράβων διανοουμένων, αυτό καθόλου δεν οφείλεται σε διάθεση δραματοποίησης, αλλά επειδή πιστεύω πως μια διεθνής κινητοποίηση υπέρ της ελευθερίας της έκφρασης –που είναι, σε τελευταία ανάλυση, μια παγκόσμια υπόθεση– θα μπορούσε να επηρεάσει την έκβαση της δίκης που βρίσκεται σε εξέλιξη στην Αίγυπτο. Κι αυτό είναι κεφαλαιώδους σημασίας για πολλούς λόγους: νομίζω πως η Αίγυπτος είναι σήμερα το βασικό εργαστήριο του αγώνα για την ελευθερία, στον αραβο-ισλαμικό χώρο. Πολύ περισσότερο από την Αλγερία, που είναι θύμα ενός κρατικού και ισλαμικού εξτρεμισμού, κι επιπλέον σχετικά περιφερειακή χώρα, ή από τον φιλελεύθερο Λίβανο, που εξακολουθεί να είναι μια ειδική περίπτωση, η Αίγυπτος αντιπροσωπεύει το κεντρικό πεδίο μάχης για

το μέλλον της ελευθερίας στον αραβο-ισλαμικό χώρο. Και οφείλει αυτή τη σπουδαιότητα στον πολιτιστικό της ρόλο κατά την αραβική αναγέννηση, στη δημογραφική της σημασία, στη γεωγραφική της θέση και κυρίως στη θεολογική της παράδοση που καλλιεργήθηκε στο πανεπιστήμιο Al-Azhar. Επιπλέον, η κυβέρνησή της κάνει μια μεγάλη προσπάθεια εκδημοκρατισμού, όμως συχνά αναγκάζεται να υποχωρήσει μπροστά στην πίεση που εξασκούν οι ακεραιόφρονες μουσουλμάνοι. Μια διεθνής πίεση υπέρ της πνευματικής ελευθερίας θα ενίσχυε τη δημοκρατική τάση σ'αυτή τη χώρα και κατ'επέκταση σε ολόκληρη την περιοχή. Το να λέτε πως αυτό δεν αφορά την Ευρώπη είναι σαν να ξεχνάτε πως ο αραβο-ισλαμικός πολιτισμός βρίσκεται πολύ κοντά σας, μόλις στην άλλη ακτή της Μεσογείου. Άλλωστε

την έχει ήδη διασχίσει μαζί με τα εκατομμύρια των μεταναστών. Θα πρέπει ακόμα να υπενθυμίσουμε πως οι ακεραιόφρονες μουσουλμάνοι τρομοκρατούν τους ελεύθερα σκεπτόμενους Άραβες που έχουν εξοριστεί στην Ευρώπη και προσπαθούν να φανατίσουν τους μουσουλμάνους που έχουν γίνει Ευρωπαίοι!

Η σοβαρότητα της κατάστασης και τα όσα διακυβεύονται από αυτή τη διένεξη μας καλούν να αναζητήσουμε τους πιο αποτελεσματικούς τρόπους για να βοηθήσουμε τους Άραβες διανοούμενους, που πολιορκούνται από όλες τις πλευρές. Από τη μια, τα καταπιεστικά καθεστώτα δεν μένουν αδιάφορα μπροστά στις διεθνείς εκστρατείες υπέρ των διανοουμένων τους οποίους καταπιέζουν. Από την άλλη, ορισμένοι από τους ηγέτες των ακεραιόφρονων μουσουλμάνων βρίσκουν πολιτικό άσυλο στην Ευρώπη, από όπου και απαγγέλλουν τις θανατικές τους καταδίκες. Από αυτή την άποψη, η πίεση προς τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις θα μπορούσε

να συνδυαστεί με υπομήματα και διαμαρτυρίες προς τις αραβικές κυβερνήσεις.

Κάτι που καθιστά επείγουσα αυτή την ενέργεια, είναι το γεγονός πως η δίκη βρίσκεται πάντοτε σε εξέλιξη, και πως μια παρέμβαση των ευρωπαίων διανοουμένων θα ήταν ιδιαίτερα αποτελεσματική, κυρίως ως ηθική υποστήριξη προς τους διανοούμενους που αγωνίζονται για παγκόσμια ιδανικά και που νιώθουν συχνά πως έχουν αφηθεί στη μοίρα τους από εκείνους που κηρύσσουν αλλού αυτά τα ιδανικά.

Η υπόθεση Abouzeid είναι ένα παράδειγμα της ριζοσπαστικότητας των ακεραιόφρονων μουσουλμάνων απέναντι σε καθετί που σχετίζεται με την ιερή τους καταδίωξη. Ενώ ως τώρα μπορούσαν να καταδώσουν τους αριετικούς μόνον κάποιιοι από τους *ulémas* ή από τους αξιωματούχους ή από τους δημόσιους άνδρες ή τους θρησκευτικούς αρχηγούς που ήταν σαφώς προσδιορισμένοι, πρόσφατα αναβίωσαν την έννοια του *hisba* (συμφέρον), επιμένοντας στο καθήκον *κάθε* μουσουλμάνου να «πράττει το καλό και να μάχεται το κακό» κι όχι μόνον στο καθήκον του *muhtasib*, δηλαδή του ανθρώπου που έχει αναλάβει την εφαρμογή αυτού του κανόνα. Αυτό συνεπάγεται πως ο οποιοσδήποτε μπορεί να σας κατηγορήσει ως αριετικό, σύμφωνα με τη δική του αντίληψη περί δόγματος. Μέχρι να μπορέσετε να αποδείξετε το αντίθετο, μπορούν να σας σκοτώσουν! Πράγματι, ο νεαρός που βύθισε το μαχαίρι του στο λαιμό του Nagib Mahfouz, του μοναδικού Άραβι νομπελίστα, παραδέχτηκε πως ποτέ δεν τον είχε διαβάσει, αλλά πως του είχαν πει πως ήταν αριετικός. Εκείνος που κατακρεούργησε τον Farag Foudah, τον φιλελεύθερο ισλαμιστή στοχαστή, βεβαίως και δεν τον κατάλαβε (αν τον είχε ποτέ διαβάσει), εφόσον αυτός δήλωνε πιστός και αγωνιζόταν για ένα φωτισμένο Ισλάμ.

Άλλωστε ο φανατισμός είναι μεταδοτικός. Ο Youssef Chahin, ο μόνος Άραβας κινηματογραφιστής διεθνούς φήμης, αναγκάστηκε να αποσύρει την ταινία του, *Ο Μετανάστης*, από τις αιγυπτιακές οθόνες, ύστερα από μια δίκη ισλαμιστών εναντίον του. Η μαζική παρέμβαση διανοουμένων και καλλιτεχνών για την καλλιτεχνική ελευθερία ενεθάρρυνε τον Άρειο Πάγο να ακυρώσει την αρχική απόφαση και να επιτρέψει την προβολή της ταινίας. Τώρα έχει σειρά ένας χριστιανός δικηγόρος που ξεκινά μια δίκη εναντίον της ταινίας, με το πρόσχημα πως είναι μια αλληγορία πάνω στην ιστορία του Ιωσήφ στην Αίγυπτο, η οποία έρχεται σε διάσταση με το βιβλικό κείμενο...

Μέσα σε μια ατμόσφαιρα δικτατοριών που βασίζονται στην προσωπολατρία, όπου το Κράτος ελέγχει τα μέσα μαζικής επικοινωνίας,

όπου μέσα στα δύο τελευταία χρόνια τέσσερα από τα σημαντικότερα περιοδικά κριτικής σκέψης (*Mawaqif*, *al-Karmel*, *al-Naqid*, και *al-Fikr al-arabi al-mu'asir*) αναγκάστηκαν να σταματήσουν την κυκλοφορία τους διότι απαγορεύτηκαν στα περισσότερα αραβικά κράτη, οι διανοούμενοι νιώθουν όλο και πιο απομονωμένοι, σε βαθμό ασφυξίας.

Για το δικαίωμα λοιπόν των Αράβων στην ελευθερία της γνώσης και της δημιουργικότητας σας κάνω έκκληση να δράσετε, και όσο το δυνατόν συντομότερα. Όλοι όσοι αισθάνονται να τους αφορά το ζήτημα αυτό μπορούν να το δηλώσουν μέσω του περιοδικού *Liber* ώστε να σταλεί ένα υπόμνημα σε μια μεγάλη αραβική εφημερίδα. Οποιαδήποτε υπόδειξη ή συνεισφορά για την απύπνιση της διεθνούς κοινής γνώμης θα ήταν ευπρόσδεκτη.

Ευχαριστώ.

Μετάφραση από τα γαλλικά

Χριστίνα Παρίση

Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών

Κέντρο Λογοτεχνικής Μετάφρασης

*Ο As'ad Khairallah, λιβανέζος κριτικός και ερευνητής, διδάσκει αραβική και περσική λογοτεχνία στο πανεπιστήμιο του Fribourg στη Γερμανία. Είναι ο συγγραφέας του έργου *Love, Madness, and Poetry: An Interpretation of the Magnân Legend* (Wiesbaden, Steiner Verlag, 1980) και πολλών άρθρων σχετικών με τη νεότερη αραβική λογοτεχνία και σκέψη.

Σημείωση

1. Επιθώρηση *Liber*, τ. 26, Μάρτιος 1996.

